

Amsterdam, queer hoofdstad van de wereld

Bamber Delver

Auteur: Bamber Delver

Met dank aan Marleens Bureau, Marleen Kamminga

Boekontwerp: Sajad Salmanpour

Deze editie: 9789465387826 (hardcover, fullcolour)

Gepubliceerd: April 2026

i.s.m. stichting Gaykrant, platform van regenboognieuws

© www.bamberdelver.nl

Alle rechten op tekst en afbeeldingen behoren toe aan de auteur: vooraf toestemming is vereist. Geprobeerd is om van alle beelden de juiste makers te achterhalen. Neem anders gerust contact op.

- Het is verboden om de content van dit boek, zowel tekst als beeld, te gebruiken voor het voeden van AI.
- In dit boek worden verschillende woorden gebruikt om de diversiteit van de regenbooggemeenschap te beschrijven. Er is gekozen om de woorden aan te houden die een geïnterviewde of een onderzoek zelf hanteert. Zie ook het slot van het boek over de waarde van woorden.

Calibri: Met opzet is het lettertype Calibri gebruikt, nadat de Trump-regering dit in 2025 als 'woke' heeft bestempeld.¹

---

¹ <https://nos.nl/artikel/2594021-rubio-wil-times-new-roman-terug-lettertype-nederlander-te-woke>

Dit boek draag ik op aan mijn partner Sam en aan mijn zoon Mick.

Sam

Je hebt me het vertrouwen in het leven en de liefde teruggegeven. Thuis is niet waar een mens geboren is, maar waar het als thuis voelt.

خانه جایی نیست که انسان در آن متولد شده باشد، بلکه جایی است که در آن امن و خوب باشد.

Mick

M'n (t)rots in de branding. We hebben alles aangekond, precies zoals we elkaar beloofd hadden.

Ook veel dank ben ik verschuldigd aan Siep de Haan. Bedankt voor jouw vertrouwen!

QR-codes zien?

Dit boek bevat vele qr codes. Scan en klik op de url van de video om te bekijken.

Jouw eigen flipboek versie met video's! Scan de code hieronder.

Scan jouw eigen QR-code voor het online flipboek met vele video's:

Hoofdstukindeling

Voorwoord: Zwijgen is geen optie.	12
Hoofdstuk 1: Welkom in Amsterdam!	14
Interview met burgemeester Femke Halsema	
Hoe Amsterdam uitgroeide tot een veilige haven voor roze bewoners en bezoekers	18
Hoofdstuk 2. Interviews: Amsterdam, baken voor de wereld	
- Siep de Haan, medeoprichter van Canal Parade	24
- Henk Krol, pionier regenboogrechten, oprichter Gaykrant	30
- Peter Koop, toegewijd historicus	38
- Dia Roozmond, uitbaatster café Saarein	42
- Lyle Muns, pleitbezorger SOA Aids Nederland, politicus	45
- Sajad Salmanpour, oprichter Queer Work: empowerment queer vluchtelingen	48
- Victor Castillo Ruiz-Spee, docent Spaans en Venezolaanse Amsterdammer	52
- Jip Zant, projectleider Bubbelsbrekers	56
- Rosan Smits, politicoloog en auteur van het boek 'Dit Is Fascisme'	64
- Jennifer Hopelezz / Richard Keldoulis, drag-activist en ondernemer	70
- Suzanne van de Laar, voorzitter van Pride Amsterdam	76
Hoofdstuk 3: Een veelkleurig portret van roze Amsterdam	82
- Wie zijn de roze Amsterdammers?	82
- Acceptatie en agressie. Onderzoek en feiten	92
- De roze bewoners van de stad:	98
- Senioren	99
- Nieuwkomers: Migranten. Expats. Vluchtelingen. Statushouders.	99
- Toeristen	104
Hoofdstuk 4: Amsterdam: inspiratie voor de wereld	106
- 1927. Eerste homo-/lesbisch café 't Mandje, Bet van Beeren	106
- 1946. Eerste queer-organisatie die nog steeds bestaat, COC	108
- 1970. Eerste herdenking, weigering kranslegging de Dam op 4 mei	110
- 1974. Eerste vrouwencafé in Amsterdam, Saarein	112
- 1974: Eerste land afschaffing verbod homoseksuelen in de krijgsmacht	114
- 1980. Eerste nationale homokrant, de Gay Krant	116
- 1982. Eerste hulplijn tegen potenrammen, Op je Flikker Gehad	118
- 1984. Eerste pioniers aids preventie	120
- 1984. Eerste onderzoek (anti homo)seksueel geweld in leger	124
- 1987. Eerste homomonument ter wereld, het Homomonument	128
- 1988. Eerste Nederlandse solidariteits-demonstratie tegen Clause 28	132
- 1988. Eerste nationale tijdschrift voor queer jongeren, Expreszo	138
- 1990. Eerste internationale boek jongeren, Liefde Zonder Grenzen	140
- 1994. Eerste digitale Nederlandse boek (geschreven door gay-auteur)	142
- 1996. Eerste Canal Parade	145

- 1998. Eerste Gay Games in de stad (5e editie) **148**
- 2001. Eerste huwelijksgelijkheid ter wereld **154**
- 2025. House Of Hiv. Herinneringen aan aids in Amsterdam **160**
- 2026. Welkom bij World Pride 2026 **161**

Hoofdstuk 5. Mensen op wiens schouders wij staan **160**

- Anna Blaman **162**
- Gerard Reve **163**
- Benno Premesela **165**
- Albert Mol **166**
- Coos Huijsen **167**
- Ien Dales **169**
- Joke Kool Smit **170**
- Anja Meulenbelt **172**
- Lisa van Ginniken **173**
- Hans van Manen **175**
- Erwin Olaf **176**
- Eddy de Clerq **176**
- Andreas Burnier **177**
- Pia Beck **177**
- Fong Leng **178**
- Johnny Jordaan **179**
- Henri Pronker, stringskater **179**
- Rob Malasch **189**
- Marjan Sax **181**
- Willem Oltmans **181**
- Manfred Langer **182**
- Pamela Pattynama **182**
- Fabiola **183**
- De Haarlemmerpoortgroep, de engelen van Amsterdam **184**
- Annemarie Grewel **185**
- Mieke Martelhoff **185**
- Axe Leito **186**
- Hellun Zelluf **186**
- Bep Mous & Geert-Jan Kuijpers **187**
- Jeffrey Wammes **187**
- Christmas Twins **188**
- Richenel **188**
- Bas Kusters **189**
- Betty Paërl **189**
- Thea Wickel **190**
- René Klijn **190**
- Ramses Shaffy, Joop Admiraal **191**
- Foekje Dilemma **191**
- Daisy Dynamite, Hans van den Hoek **192**

- Hugo van Mondfrans	192
- Willem Nijholt	193
- Annie M.G. Schmidt	193
- Jos Brink en Frank Sanders	194
- Mikel Haman	194
- Astrid Nijgh	195
- Ruud Douma, Dolly Bellefleur	196
- Arjan Ederveen & Tosca Niterink, Theo & Thea	196
- Paul de Leeuw	196
- Astrid Roemer	197
- Dusty Gersanowitz, Willem de Wit	197
- John Blankenstejn	198
- Frank Wijdenbosch, Miss Fatzy Smit	198
- Sally Bowles, Rob Goudeketting	199
- Pim Fortuyn	199
- Rob Jetten	200
- 1956. Jaap van der Merwe, 'Mensen zonder gladde ringen'	201
- 1967. The Cats, 'Sure He's a Cat'	203
- 1968. Ja Zuster. Nee Zuster: 'De jongens van de reisvereniging'	204
- 1969. Henk Elsink, 'Harm met het harpje'	206
- 1972. Jules de Corte / Gerard Cox: 'Romeo en Julio'	207
- 1977. Musical Foxtrot, 'Sorry dat ik besta' (2001, 2026)	209
- 1977. Koot en Bie, 'Ome Gijs'	212
- 1977. Zangeres Zonder Naam, Mary Servaes, 'Luister Anita'	213
- 1979. Theo Vaness, 'As long as it's love'	214
- 1979. Tedje en de Flikkers. 'Ik ben een hoer'	215
- 1980. Robert Long & Leen Jongewaard, 'Duidelijk zo!?'	217
- 1980. Spetters, mishandeling van een homojongen	221
- 1980. Mathilde Santing: mini album	223
- 1983. Paul Haenen/Margreet Dolman, 'Buk nog een keer'	225
- 1981. Zeg eens AAA, eerste lesbisch koppel in een tv-serie	226
- 1982. Roze Zaterdag Amersfoort, agressie en geweld	230
- 1990. La Pat: 'Eine Frau für die Liebe.'	232
- 1994. Mathilde Santing & Erwin Olaf: 'De appels op het tafelsprei.'	233
- 1995. Sugar Lee Hooper: 'De Wandelclub.' Jo met de banjo	234
- 1998. Borreltijd, Arjan Ederveen & Tosca Niterink, 'Gay Games Twello'	235
- 2009. Claudia De Breij, 'Mag ik dan bij jou?'	236
- 2012. Yves Segers: 'Beetje gay (Dat is okay).'	238
- 2016. Amsterdam Rainbow Dress	239
- 2021. André van Duin en Danny Vera, 'Voor altijd'	240

Hoofdstuk 6: Niet te missen in de stad! **242**

- Hartjesdagen. Stadswandelingen. Walk of Pride. RITA, Roze in Blauw	
- De enige queer boekenwinkel van Nederland staat in Alkmaar	254
- Nawoord: Zwijgen is geen optie	256
- Tijdlijn en Fotogalerij queer geschiedenis: 1927-2026	259

Voorwoord: Zwijgen is geen optie

Toen ik als jonge homoseksuele man van negentien (1981) voor het eerst door Amsterdam liep, kreeg ik een gevoel van bevrijding dat ik nog nooit ergens had ervaren. Straten, disco's, bars en cafés waar ik echt mezelf kon zijn – en het besef dat generaties vóór mij voor die vrijheid hadden gevochten. Amsterdam had een magische reputatie: dé plek voor iedereen die niet in het traditionele plaatje paste. Je was welkom: Amsterdam, gay capital of the world, heette dat toen.

Maar hoe vaak ik die term de laatste jaren ook hoor, iets knaagt aan me. Want achter de vlaggen en de jaarlijkse Canal Pride-viering schuilt een andere realiteit. Ik praat met jonge mensen die op school nog steeds dagelijks 'homo' als scheldwoord horen. Ik ontmoet oudere mensen die zich afvragen of ze weer in de kast moeten kruipen als ze in een verpleeghuis terechtkomen. Ik luister naar vluchtelingen die dachten dat Amsterdam hun veilige haven zou zijn, maar die hier te maken krijgen met discriminatie, bureaucratie en eindeloze wachtlijsten. Het werd tijd om op te schrijven wat er gaande is in deze prachstad.

Tussen trots en twijfel

Amsterdam is een stad van primeurs. Het eerste vrouwen- en queercafé Saarein, de oprichting van het COC, het Homomonument, de Gay Games, het allereerste lesbisch/homohuwelijk: keer op keer liet de stad zien hoe grenzen konden worden verlegd. Die momenten van moed en vooruitgang zijn mij dierbaar en worden terecht wereldwijd gevierd.

Tegelijkertijd weet ik hoe complex de werkelijkheid is. De statistieken over discriminatie en onveiligheid zijn ontvullend. De verhalen van de mensen die ik heb geïnterviewd - locals, expats, vluchtelingen, senioren, toeristen - laten zien dat vrijheid in Amsterdam allesbehalve vanzelfsprekend is. Voor sommigen is de stad een droom die uitkomt. Voor anderen voelt het als een façade waarachter onzekerheid en uitsluiting schuilgaan. Hierover zwijgen is geen optie.

Waarom dit boek

Met dit boek wil ik de balans opmaken. Is Amsterdam nog steeds die queer hoofdstad van de wereld, of is dat vooral een herinnering aan de jaren tachtig en negentig? De hoofdstukken nemen je mee door de verhalen van inwoners en bezoekers, door onderzoek en feiten, door iconische momenten in onze geschiedenis en door de donkere kanten van vandaag. Ik schrijf dit niet om het imago van Amsterdam te ondermijnen. Integendeel: ik geloof dat we alleen door onze tekortkomingen eerlijk te erkennen, de titel van queer hoofdstad met overtuiging kunnen blijven dragen. Vrijheid is geen einddoel, maar een voortdurende taak. Wees trots, geniet, leef, maar wees nooit naïef. Rechten zijn nooit vanzelfsprekend. We hebben opnieuw te maken met repressie, zoals de queer gemeenschap altijd al heeft gekend. We zijn niet anders gewend.

Voor mij is dit boek een reis door de stad die mij heeft gevormd. Een stad die blij maakt maar ook kan teleurstellen; een stad die vaak inspireert en altijd tot nadenken dwingt. Amsterdam is een spiegel: het laat ons zien wat we hebben bereikt, maar ook hoe kwetsbaar die verworvenheden zijn. Bij het schrijven van de laatste teksten (najaar 2025) publiceerde Het Parool op de voorpagina een nieuw onderzoek dat laat zien hoe bergafwaarts het gaat met de acceptatie in de stad; al deze onderzoeken vind je in dit boek, in de analyse-

artikelen en de interviews. Je vindt er de overwinningen zoals de eerste huwelijken die (na 25 jaar strijden voor huwelijksgelijkheid) op het stadhuis, hoogstpersoonlijk door burgemeester Cohen, op 1 april 2001 werden gesloten. Overwinningen die geschiedenis hebben geschreven. Ik hoop zeer dat het niet bij geschiedenis blijft. Bovendien noem ik de namen van hen op wiens schouders wij staan en wie we veel erkentelijk zijn. Van Anna Blaman tot Mathilde Santing, van Gerard Reve tot René Klijn. Ook besteed ik aandacht aan de eerste muziek- en theatermomenten, niet alleen het bekende Foxtrot maar ook het allereerste lied over homoseksualiteit door Jaap van der Merwe uit 1956 (!), het gedurfde *Romeo en Julio* door Jules de Corte en gezongen door Gerard Cox (1974, twee jaren vóór het door Annie M.G. Schmidt geschreven *Romeo en Julius* (1977)); de eerste wereld gayprotest discosong door Theo Vaness (1979); en de onvergetelijke theaterprogramma's door Robert Long en Jongewaard vanaf 1980.

Wat is er gebeurd met de acceptatie en tolerantie?

Ik nodig je uit om met mij mee te kijken. Om de verhalen te lezen van Amsterdammers uit alle hoeken van de wereld, uit en in de stad: ras Amsterdammers, nieuwkomers, expats en bezoekers. Om de hoogtepunten van onze queer geschiedenis te vieren, maar ook om de vragen onder ogen te zien die onbeantwoord zijn maar door zovelen worden gesteld. Wat is er gebeurd met acceptatie en tolerantie? Hoe zijn de vrijheden waarvoor we hebben gevochten ondermijnd? Wat is er aan de hand? Waar komt de nieuwe repressie vandaan? Nog belangrijker: hoe kunnen we het tij keren? Naast de trots op de mijlpalen van de stad, besteed ik aandacht aan deze confronterende vragen door middel van persoonlijke interviews met mensen die erbij waren – en die er nog steeds zijn. Tegelijkertijd is dit boek ook als een stadsgids te lezen om erop uit te gaan wat de stad zo bijzonder maakt: ga kijken, wees aanwezig, wees blij en bewust! Het kan allemaal tegelijkertijd.

Dank aan iedereen die me het vertrouwen heeft gegeven om te praten over wat ons dierbaar is: leven in de stad Amsterdam.

Bamber Delver, voorjaar 2026

Interview met burgemeester Femke Halsema: “Amsterdam is en blijft een plek die binnen en buiten Nederland bekend staat als een plek waar je in vrijheid en veiligheid jezelf kan zijn.”

Niet elke stad heeft een roze bondgenoot zoals burgemeester Femke Halsema. Pontificaal vaart ze als boegbeeld mee tijdens de jaarlijkse Canal Pride. Ze reageert stellig op incidenten als er alweer een lhbtq+’er is bedreigd, drag queen in elkaar is geslagen of een woning is beklad. Eind 2025 verkondigde ze een nieuw beleid aangezien de agressie tegen de roze bewoners van de stad toeneemt. Ze opende met een vlamme toespraak het community center RITA (zie foto), maar kwam ook een aantal weken later zonder tromgeroffel eventjes kijken het ging. Voor dit boek beantwoordt de burgemeester vragen naar aanleiding van de andere interviews die verder in dit boek te vinden zijn. Met dank aan de burgemeester, of mogen we Femke zeggen?

Amsterdam mag zich in 2026 de gaststad noemen van World Pride. Terugkijkend op dat andere internationale evenement waar de stad roze kleurde: Waar was u tijdens de Gay Games in augustus 1998?

“Hmm, ik was toen op vakantie op de Filipijnen.”

Bij de opening van RITA sprak u over veerkracht. Kunt u een voorbeeld geven uit uw burgemeesterschap waarin u die veerkracht van dichtbij zag of juist de kwetsbaarheid eronder?

“Ik heb er wat ongemak bij om een concreet voorbeeld te geven. Ik denk aan alle verhalen van slachtoffers van anti-lhbtq+ geweld. Het incident waarover ik de mensen spreek, is zelden de eerste confrontatie met discriminatie en uitsluiting. Voor veel mensen begint uitsluiting al op jonge leeftijd, en dat kan een leven lang sporen nalaten. Tegelijkertijd zie ik enorme veerkracht: mensen die ondanks alles hun plek opeisen en liefdevolle gemeenschappen bouwen. Dat is wat mij telkens opnieuw motiveert om te blijven strijden voor een stad waar iedereen onvoorwaardelijk zichzelf kan zijn.”

Welke beslissing van de afgelopen jaren vindt u zelf tekenend voor hoe Amsterdam deze opdracht wél of níet waarmaakte?

“Amsterdam is en blijft een plek die binnen en buiten Nederland bekendstaat als een plek waar je in vrijheid en veiligheid jezelf kan zijn. Dat zien we aan de grote, diverse en actieve lhbtq+ gemeenschap in onze stad. Mensen blijven naar Amsterdam komen om hier als zichzelf te kunnen leven. Net als elders, staat ook in Amsterdam de vrijheid van lhbtq+ personen onder druk. We zijn niet gevrijwaard van de internationale ontwikkelingen rondom conservatieve stromingen. Zorgen dat Amsterdam een plek blijft waar je jezelf kunt zijn, doen we bijvoorbeeld met onderwijsprogramma’s over Amsterdammerschap, met onze aanpak tegen anti-lhbtq+ geweld, en met de ambitie om WorldPride te organiseren. Die wens gaat volgend jaar trouwens in vervulling en daar kijk ik enorm naar uit. Het zijn al deze keuzes samen die laten zien dat wij de opdracht van een ‘queer capital’ elke dag opnieuw moeten waarmaken.”

Ziet u mogelijkheden voor samenwerking tussen gemeente, politie en queer organisaties om online aanvallen sneller en doortastender te beantwoorden?

“Ja, die mogelijkheden zijn er, en we benutten ze steeds beter. In de aanpak tegen anti-lhbtq+ geweld werken gemeente, politie, OM, Discriminatie.nl en Slachtofferhulp nauw samen. Daarnaast spelen organisaties uit de gemeenschap, zoals de Regenboog Veiligheidsalliantie, een belangrijke rol. De samenwerking met RITA heeft het afgelopen jaar geleid tot veel meer meldingen van (online) discriminatie van lhbtq+ personen. Dat helpt ons niet alleen hulp te bieden aan slachtoffers, maar ook zicht te krijgen op hoe (online) discriminatie

plaatsvindt. We reageren met campagnes, en onderzoeken de invloed van conservatieve online over gender en seksualiteit online. Online haat is een groot probleem.”

Welke historische plekken, projecten of initiatieven zouden volgens u structureel ondersteund moeten worden om dat collectieve geheugen te borgen?

“Sinds 2019 erkennen we Amsterdam Pride als cultureel erfgoed, en dit jaarlijkse evenement wordt structureel ondersteund door de gemeente Amsterdam. Die structurele ondersteuning blijf ik belangrijk vinden. De Amsterdam Pride staat voor het vieren van vrijheid en het verzet tegen het inperken hiervan en is voor mij daarmee op en top Amsterdams. Daarnaast moeten we alert blijven op plekken en initiatieven die niet alleen viering zijn, maar ook herinnering: de cafés, collectieve ruimtes, archieven en verhalen die ons laten zien waar de strijd begon en waarom zij nog steeds nodig is. Die geschiedenis levend houden is een opdracht aan de hele stad.”

Uw voorganger Job Cohen sloot als BABS (Buitengewoon Ambtenaar van de Burgerlijke Stand) de allereerste huwelijken tussen een vrouwenstel en mannenstellen op 1 april 2001. Het is nog steeds een prestatie waar Nederland trots op mag zijn. Hoe denkt u over huwelijksgelijkheid, en klopt het dat u destijds in de Kamer tegen was vanuit uw positie als fractieleider van Groen Links?

“Huwelijksgelijkheid is een voorwaarde van gelijke behandeling. Het erkent dat relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht dezelfde waarde hebben als alle andere relaties. Met huwelijks-gelijkheid wordt vanuit de staat een norm gesteld tegen discriminatie en voor inclusie. Dat van GroenLinks klopt niet. Wij hebben ingestemd met de wet, alleen waren wij niet zo’n voorstander van het burgerlijke huwelijk an sich en zijn er kritische opmerkingen gemaakt dat hiermee het burgerlijke huwelijk nog belangrijker werd.”

Waar merkt u in uw dagelijkse praktijk dat Amsterdammers elkaar minder vaak ontmoeten buiten hun eigen kring, en wat kan de stad daaraan doen?

“Ik zie dat Amsterdammers elkaar minder vaak buiten de eigen kring ontmoeten, en dat is jammer en zorgelijk. Begrip ontstaat door elkaar te kennen en te spreken over verschillen maar ook juist overeenkomsten. Sociale media versterken daarbij het risico dat we vooral mensen volgen die op ons lijken, waardoor misverstanden en vooroordelen vaak versterkt worden. De stad kan ontmoeting stimuleren, maar uiteindelijk vraagt het ook om de bereidheid van Amsterdammers om bewust buiten hun eigen bubbel te stappen.”

Wat zou u tegen een 80-jarige lesbische of homoseniore willen zeggen die zich tegenwoordig minder veilig voelt dan dertig jaar geleden?

“Ik zou willen zeggen: wij staan naast u. De moed die uw generatie heeft getoond, verdient bescherming en navolging. Dat u zich nu soms minder veilig voelt, raakt mij diep. Het is onze verantwoordelijkheid, als gemeente, maar ook als samenleving, om ervoor te zorgen dat iedereen veilig en zichtbaar kan zijn. Meld discriminatie, alleen dan kunnen wij handelen. En we vragen alle Amsterdammers om op te staan als ze onrecht zien. We doen het samen.”

Welke recente politieke of maatschappelijke ontwikkelingen baren u het meest zorgen als het gaat om die democratische basis?

“Ik zie een verontrustende groei van intolerantie, intimidatie en het doelbewust buiten de samenleving plaatsen van de regenbooggemeenschap. Dat zag je afgelopen zomer in Hongarije. De pride die wordt verboden, mensen die risico lopen simpelweg omdat ze zichtbaar zijn. In Nederland zijn rechten beter beschermd, maar ook hier zien we een afnemende acceptatie. Daarin verschillen we niet van andere plekken in Nederland of het buitenland. Online haat speelt daarin een grote rol. Ik maak me daar grote zorgen over.”

U weet hoezeer de rechten van lhbtq+'ers worden bedreigd. Zijn Amsterdammers zich wel voldoende bewust van de openheid en veiligheid in de stad?

“Amsterdam staat pal voor het recht om jezelf te zijn. We willen een veilige stad zijn voor iedereen, een plek waar je jezelf kunt zijn zonder angst. Maar ook hier is werk te doen. Vrijheid is nooit vanzelfsprekend, en we zijn niet gevrijwaard van internationale trends die rechten van lhbtq+personen onder druk zetten. Juist daarom moeten we blijven beseffen hoe waardevol onze open samenleving is, en dat we die alleen behouden door haar actief te verdedigen.”

Welke rol ziet u voor buurthuizen, scholen en culturele instellingen in het doorbreken van die bubbels?

“Die spelen een cruciale rol. Met onderwijsprogramma's en ontmoetingsprojecten brengen we jongeren en volwassenen in contact met mensen die ze anders misschien nooit zouden tegenkomen. Bewustwording is de eerste stap, verandering volgt daarna. Scholen, buurthuizen en culturele instellingen helpen verhalen te delen die empathie wakker maken. En dat is onmisbaar in een diverse stad als Amsterdam.”

Amsterdam: van de vervolging van sodomieten tot de veilige haven van nu

Amsterdam draagt graag het imago van vrijplaats. Van open stad. Van ontmoetingsplek voor iedereen die elders niet zichzelf kan zijn. Maar onder het glanzende oppervlak van regenboogvlaggen, Pride-feesten en eeuwenlange reputatie als tolerante handelsstad, ligt een geschiedenis die rauwer, tragischer en complexer is dan vaak wordt verteld. Een geschiedenis waarin roze levens soms bloeiden, maar minstens zo vaak werden verpletterd. Hoe Amsterdam zich vanuit vervolgingen ontwikkelde, terwijl ooit op de Dam homoseksuele mannen publiekelijk werden gewurgd.

Op 18 september 1764, op de Dam, midden op wat toen al het drukste plein van de Republiek is, worden vier mannen wegens sodomie aan de wurgpaal ter dood gebracht. Onder hen: Willem Leske, hoenderkoper, 31 jaar oud, amper een maand nadat zijn tweede kind, Maria, was gedoopt. Na hun executie worden hun lichamen met honderd pond gewicht aan elk been in het IJ geworpen, een publieke boodschap aan alle Amsterdammers: wie afwijkt, wordt verwijderd. De executies zijn geen incident. Tussen 1730 en 1811 voert de stad 234 rechtszaken tegen 227 vermeende sodomieten. Vooral de jaren 1764–1765 zijn meedogenloos, met een golf van onderzoeken en arrestaties. Geen rechtspleging, maar een heksenjacht.^{2 3 4}

De jacht op Willem Leske en zijn tijdgenoten

Het proces tegen Willem Leske ontstond uit een breder onderzoek van hoofdofficier Isaac Sweers. Twee jaar eerder had Sweers de heemeester François Voogd aangehouden en ondervraagd na een aanklacht van aanranding. De hoofdofficier meent dat er ‘netwerken van sodomieten’ zijn rond boekwinkels bij de Gapersteeg en het Rokin en opent zijn meedogenloze klopjacht. Hij laat de plekken bewaken, observeert, noteert en arresteert. Dagboekschrijver Jacob Bicker Raye beschreef de paniek in die tijd: honderden mannen vluchten de stad uit, anderen plegen uit angst zelfmoord door verhangen, verdrinking of messteken. Eén gevangene, een ‘vogelverkooper’, probeert een einde aan zijn leven te maken door een grote munt door te slikken. Hij overleeft het; Sweers bewaart de munt als trofee. Het geweld wordt verheerlijkt in pamfletten. De overheid wordt daarin geprezen om haar ‘goddelijke wraak’ en Willem Leske wordt met naam en toenaam bespot in rijmelarij. Zijn poging tot zelfmoord wordt als zwakte en schande weggezet.

Executies op de Dam

De jaren 1764-1765 spannen de kroon met 80 vonnissen over 78 personen, de meeste bij verstek. In totaal zijn er in die periode zestien terechtstellingen (allen mannen) wegens sodomie. Twee door verdrinking, twee door ophanging, de rest door wurging. Andere veroordeelden krijgen een lange gevangenisstraf, die ze moeten uitzitten in het Rasphuis (een heropvoedgevangenis) of ze worden verbannen.⁵ Al sinds halverwege de veertiende eeuw staat de doodstraf op anaal contact tussen mannen. Toch is er gedurende lange tijd weinig weerstand tegen homoseksuelen. Daar brengen de vervolgingen verandering in; er wordt door steeds meer mensen gretig aangifte gedaan: zo kom je immers gemakkelijk van een lastige buurman of concurrent af. De executies zijn enorme publiekstrekkingen, vonnissen en dagvaardingen worden massaal gedrukt en verkocht. Er verschijnen prenten, verzen en liederen over de veroordeelden. Predikanten preken hel en verdoemenis, de Republiek zal gestraft worden tenzij sodomie wordt uitgebannen. De schrik zit er goed in: veel mannen vluchten naar het buitenland. Zij worden bij verstek veroordeeld en verbannen. Aan het eind van de 18e eeuw worden ook vrouwen gearresteerd vanwege lesbische gedragingen. Een aantal is veroordeeld, niet tot de doodstraf (ze pleegden geen sodomie) maar tot lichte gevangenisstraffen.⁶ Vrouwen werden opgesloten in

² <https://onsamsterdam.nl/artikelen/sodomietenjacht-hoenderkoper-gebrandmerkt-als-sodomiet>

³ www.historischnieuwsblad.nl/de-roze-geschiedenis-van-amsterdam/

⁴ Monique Doppert, Amsterdam de roze geschiedenis

⁵ <https://amsterdam750.nl/verhaal/1764-hoenderkoper-sterft-als-sodomiet/>

Zie ook het uitgebreide artikel over de sodomieten-vervolgingen in Nederland:

www.historischnieuwsblad.nl/homoseksuelen-en-vervolging-van-sodomieten-in-de-achttiende-eeuw

⁶ www.nationaalarchief.nl/beleven/nieuws/pride-versus-18e-eeuwse-klopjacht-op-homoseksuelen

het spinhuis, het tuchthuis voor vrouwen, aan de Oudezijds Achterburgwal. Het werd opgericht in 1597 in een deel van het voormalige Sint-Ursulaklooster. Er bestonden ook spinhuizen in andere steden.

Van vervolging naar legalisering, maar vrijheid blijft uit

Als Nederland in 1811 – onder invloed van de Franse wetgeving – homoseksualiteit decriminaliseert, is dat voor Europese begrippen vroeg. Het zorgt ervoor dat er later een fundament kan ontstaan voor een relatief toleranter klimaat. Maar formele legaliteit betekent geenszins veiligheid. In de 19de en vroege 20ste eeuw is homoseksualiteit weliswaar niet verboden, maar sociaal vrijwel ondraaglijk. Als bekend is dat je homoseksueel bent, houdt de politie je in de gaten en zijn werkgevers je liever kwijt dan rijk. Het betekent dat vrienden, burens en familie afstand van je nemen om problemen te vermijden. Wie sociale uitsluiting wil voorkomen, kiest noodgedwongen voor een leven dat zich afspeelt in de schaduw. De pisbakken, de voor mannen bedoelde openbare toiletten in de 18de en 19de eeuw fungeren als mogelijke ontmoetingsplekken. De Amsterdamse autoriteiten zijn daar niet blij mee; om er een eind aan te maken, moeten mannen er op heterdaad betrapt worden. Sinds de Fransen in 1811 de *Code Pénal* (het Wetboek van Strafrecht) introduceerden, is homoseksualiteit niet meer strafbaar. Hoewel niet expliciet strafbaar, konden homoseksuelen in Amsterdam in de 19e eeuw nog steeds worden vervolgd op grond van "schennis van de eerbaarheid" in de openbare ruimte. In de 19e eeuw, mede door de anonimiteit van de grote stad, als een van de meer tolerante plekken voor LGBT-personen, ondanks de heersende medische en maatschappelijke opvattingen die homoseksualiteit als een "afwijking" zagen.⁷ De situatie verslechterde aanzienlijk vanaf 1911 door de invoering van artikel 248-bis. Dit artikel stelde seksuele handelingen tussen een meerderjarige (21+) en een minderjarige (onder de 21) van hetzelfde geslacht strafbaar, dit artikel werd specifiek ingezet om homoseksuele contacten te vervolgen en creëerde een ongelijke wetspositie (homo's waren "meerderjarig" vanaf 21, hetero's vanaf 16).

⁷ Illustratie: Barent de Bakker, Zinneprent met zes straffen op misdaad sodomie, 1730. Prent, Rijksmuseum Amsterdam.

Nazi vervolging, Tweede Wereldoorlog

In juli 1940 stelde de Duitse bezetter in Nederland de wetgeving omtrent homoseksualiteit gelijk aan de strenge Duitse regels. Seksueel contact tussen volwassen mannen werd verboden en strafbaar gesteld met maximaal vier jaar gevangenisstraf. De bestaande Nederlandse wet (Artikel 248bis), die ontucht met minderjarigen van hetzelfde geslacht (onder 21) verbood, werd verzwagd.. Tijdens de oorlog worden homoseksuelen in Amsterdam (en heel Nederland) vervolgd door de Duitse bezetter. Tegelijkertijd zijn er diverse openlijk homoseksuele individuen actief in het Nederlandse verzet, van wie de daden na de oorlog nog lang onderbelicht blijven. Kort na de bezetting, in augustus 1940, voeren de Duitsers 'Verordening 81/40' in, gebaseerd op de Duitse 'Paragraaf 175'. Deze wet stelt seksuele handelingen tussen mannen strafbaar met een gevangenisstraf van maximaal tien jaar. De Duitse autoriteiten laten de daadwerkelijke opsporing en vervolging grotendeels over aan de Nederlandse politie. De Amsterdamse zedenpolitie, die al vóór de oorlog een 'roze' lijst bijhield van homoseksuelen, werkt mee aan de Duitse repressie. Hoewel de vervolging in Nederland minder systematisch is dan de Jodenvervolging, is de weg hetzelfde: gearresteerde mannen worden naar concentratiekampen gestuurd, waar een roze driehoek moeten dragen. Naar schatting sterven tussen de 5.000 en 15.000 homoseksuele mannen in Duitse concentratiekampen. Lesbische vrouwen werden niet specifiek als zodanig vervolgd onder deze wet, maar konden wel als politieke gevangenen of 'asociaal' worden bestempeld en op andere gronden worden gearresteerd.

Homoseksuelen speelden een actieve en cruciale rol in het verzet. Velen komen in opstand vanwege hun persoonlijke overtuigingen en ervaringen met onderdrukking, waarbij Willem Arondéus en Frieda Belinfante de bekendste zijn.

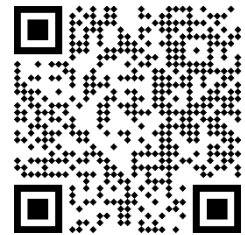
Foto: Holocaust documentation center, Willem Arondéus en Frieda Belinfante: Pride Month⁸

QR-code: Stephen Fry vertelt hoe de groep van Frieda Belinfante en Willem Arondéus zich verzette tegen de naziterreur.

---

⁸ <https://hdec.org/ushmm-pride-month-defying-nazi-persecution/>

Willem Arondéus: (1894-1943), kunstenaar en schrijver. Hij kwam al vroeg en tegen de mores van die dagen in openlijk voor zijn homoseksuele geaardheid. Dit was gedurfd en ongewoon, zelfs in de liberale kunstenaarskringen waarin hij verkeerde. Hij was betrokken bij de aanslag op het Amsterdamse Bevolkingsregister in 1943. Vlak voor zijn executie door de Duitsers liet hij zijn advocaat weten: “Zeg de mensen dat homoseksuelen niet laf zijn”.

Frieda Belinfante (1904-1995) werd geboren in Amsterdam. Ze kwam uit een muzikaal gezin met een Joodse vader en een niet-Joodse moeder. Vader Ary was een bekend pianist en leider van enkele muziekscholen. Vanaf haar negende pakte zij het cello spelen op. Ze sloot zich aan bij Groep 2000, geleid door Jacoba van Tongeren, waar ook Gerrit van der Veen deel van uitmaakt. Hier vervalste ze persoonsbewijzen en hielp tal van mensen onderduiken.

Willem en Frieda zijn niet vergeten, getuige de musical *Roze Verzet* (2025) geproduceerd door OpusOne in het DeLaMar Theater. Het stuk (geschreven door Daniël Cohen) toont hoe Willem en Frieda, ondanks de risico's, opstonden voor rechtvaardigheid. Het verhaal begint met een fictieve ontmoeting in 1949, waarin ze terugblikken op de oorlogsjaren. Andere homoseksuele en lesbische verzetshelden zijn onder anderen danser en dichter Karel Pekelharing, kleermaker Sjoerd Bakker en de oprichters van het naoorlogse COC, Niek Engelschman en Jaap van Leeuwen. Na de oorlog wordt de vervolging van homoseksuelen lange tijd doodgezwegen. Overlevenden worden niet erkend of gecompenseerd als slachtoffers van de nazi's. Pas in 1987 krijgt de lhbtqi+gemeenschap een nationaal monument: het Homomonument op de Westermarkt.

Pisbakkencultuur

Pas na de Tweede Wereldoorlog krijgen homoseksuelen toestemming om eigen cafés en dancings te openen. In de naoorlogse tijd leven mensen in de kast, soms hun hele leven lang. Ze onderdrukken hun gevoelens of ze leidden een dubbelleven, met schijnverlovingen, verstandshuwelijken en zorgvuldig opgebouwde façades. Homoseksuele ontmoetingsplekken zijn in die tijd bescheiden kroegen, vriendenkringen en straatlocaties. Er heerst onder homomannen een grote pisbakkencultuur (onder: Utrechtsestraat, 1923). Altijd in het geniep. Altijd met angst om ontdekt te worden. Vrouwen staan nóg verder in de marge: minder bewegingsvrijheid, minder geld, en amper toegang tot publieke ruimte. In stegen, kroegen, danszalen en parken ontwikkelt zich in de loop der jaren langzaam een roze onderwereld die later zal uitgroeien tot een grote zichtbare gemeenschap. Dat is de kiem van de latere roerige jaren 60 en 70, van de eerste homodemonstraties op de

Dam, van het feest van de Canal Parade, van de regenboogzebra's en vlaggen die we vandaag kennen. Voor dat alles is de kiem gelegd in eeuwen van vechten, fluisteren, hopen en opnieuw proberen.

Herdacht in 2025: De geschiedenis van het Rasphuis

In maart 2025 presenteerde de Braziliaanse kunstenaar Régis Gonçalves zijn expositie *Het Verbeterhuis* in de ArtSpace van Arti et Amicitiae. In dit werk verbond hij historische thema's met hedendaagse reflecties, geïnspireerd door het Rasphuis waar onder meer Braziliaans hout (Pau Brasil) werd geraspt, als heropvoeding van de gevangenen. Het huis werd in 1596 gevestigd in het voormalige Clarissenklooster aan de Heiligeweg. In 1815 werd het opgeheven, en in 1892 werd het gebouw afgebroken om plaats te maken voor een zwembad. Tegenwoordig staat op deze plaats het winkelcentrum Kalverpassage. In het Rasphuis werden uitsluitend jonge mannelijke misdadigers opgesloten. Vrouwelijke misdadigers werden naar het Spinhuis gestuurd. Het project van Gonçalves onderzocht de geschiedenis van arbeid, straf en de verhalen van mensen die daar gevangnen zaten, waaronder homoseksuele mannen die vanwege hun seksuele gedrag werden veroordeeld. Gonçalves: "Tijdens het onderzoek kwam ik verhalen tegen over homoseksuele mannen die vanwege hun seksuele gedrag tot levenslang veroordeeld waren en naar het Rasphuis waren gestuurd. Als iemand betrapt en opgepakt werd, werd hij naar het Rasphuis gestuurd, of kreeg de doodstraf, of werd voor eeuwig uit de stad verbannen. Op het toegangspoortje, dat tegenwoordig naar de Kalvertoren leidt, staat in het Latijn (vrij vertaald): 'Wilde beesten moet men temmen'"⁹

Boven: Herdenkingskunstwerk door Gonçalves voor Jan Wissing, eigenaar van een beruchte herberg, het Serpent, op de oude vismarkt, die jaren als Lohuis fungeerde (en waar mannen seksueel contact hadden). In 1764 werd herbergier Wissing opgepakt en beschuldigd van groepsmasturbatie, tot levenslang veroordeeld en naar het Rasphuis gestuurd; waar hij tot zijn dood in 1781 is gebleven.

Foto volgende bladzijde: 'Poort van het Rasphuis', illustratie door Reinier Vinkeles. Te zien is hoe een geboeide man wordt binnengebracht.

⁹ www.gaynews.nl/artikel/8188/Het-Verbeterhuis-nieuwe-expositie-van-R%C3%A9gis-Gon%C3%A7alves-tm-29-maart/

Siep de Haan, medeoprichter Canal Parade:

“Queer hoofdstad is geen titel die je één keer verdient. Het is een opdracht, iedere dag opnieuw.”

Siep de Haan (1958) is leraar, activist en medeoprichter van de Canal Parade, die in 1996 voor het eerst door de grachten van Amsterdam vaart. Samen met zijn partner Peter Kramer en Ernst Verhoeven zet hij Pride Amsterdam op de kaart, met het idee dat het een feest moet zijn van álle Amsterdammers, niet alleen van de queer gemeenschap. Zijn achtergrond als docent wiskunde en scheikunde gaf hem altijd een bijzondere blik: in de klas ervoer hij van dichtbij hoe jongeren omgaan met diversiteit en hoe belangrijk veiligheid en zichtbaarheid zijn. Naast zijn werk in het onderwijs speelt De Haan jarenlang een sleutelrol in de Pride-organisatie en bij culturele initiatieven zoals het Andreas Cultuur Fonds. Hij staat bekend als uitgesproken, soms omstreden, maar altijd gedreven door het ideaal van emancipatie en verbinding. Voor hem gaat Pride niet alleen om feest, maar ook om het doorgeven van hoop en mogelijkheden aan nieuwe generaties. Siep is net met pensioen; we treffen elkaar bij de mooie zitplek van de Stadsschouwburg.¹⁰

Met Peter en Ernst stond je aan de wieg van de Canal Parade. Wat wilden jullie destijds bereiken – was jullie idee vooral een feest of juist een politiek statement?

Siep de Haan: “Toen we in 1996 begonnen, hebben we bewust vastgelegd dat het ‘Amsterdam Pride’ moest heten, en niet ‘Pride Amsterdam’. Dat klinkt als een detail, maar het ging ons om trots op de stad, op álle inwoners. Dus niet alleen op de gays, of hoe we het nu zouden zeggen: de regenbooggemeenschap. We wilden een feest van diversiteit, mét elkaar. Geen demonstratie met borden, maar een vrolijke, zichtbare viering. De Canal Parade was vanaf het begin een instrument om aandacht te trekken, op een positieve manier. En eerlijk gezegd: tot onze eigen verbazing sloeg het meteen enorm aan.”

Waarom koos je voor een boottocht in plaats van een demonstratie, zoals in andere steden?

“Amsterdam was eigenlijk laat met Pride. Als we nog wilden aanhaken, moesten we met iets komen dat echt anders was. Dus geen mars over straat, maar een parade over de grachten, Amsterdam eigen. Dat was uniek in de wereld. En het werkte: de eerste editie was direct een hit. We wilden ook bedrijven en horeca betrekken, maar altijd met dat ene doel eronder: zichtbaarheid. Want emancipatie bewijs je niet alleen onderling, maar juist met de buitenwereld erbij.”

Je bent én leraar én activist tegelijk geweest. Hoe reageerden leerlingen erop dat hun docent ook de organisator van de Canal Parade was?

“Ze vonden het heel bijzonder. Voor een klas stond ik gewoon als hun wiskundeleraar. Maar tegelijk zagen ze me in het journaal en in de kranten. Dat maakte indruk. Ik denk dat het voor veel leerlingen interessant was om te zien dat iemand uit hun directe omgeving zich zo inzette voor een groter ideaal. Het maakte het bespreekbaar. Sommigen hadden vooroordelen: homo’s zouden zwak zijn, of ‘niet normaal’. Maar als ze dan zagen dat diezelfde homo ook hun docent was die ze door de wiskunde sleepte, dan veranderde er iets.”

---

¹⁰ Foto: Op de kunst & cultuur van stichting Pride Amsterdam bij culturele presentatie in Rijksmuseum

Kun je een voorbeeld noemen van hoe dat in de praktijk werkte?

“Ja, ik vergeet nooit meer dat groepje meisjes met hoofddoek. Aan het begin van het jaar gingen ze achterin zitten, duidelijk afstandelijk. Ik dacht: ze weten niet zo goed wat ze met mij aan moeten. Maar na verloop van tijd groeide er vertrouwen. Aan het eind van het jaar kreeg ik van hen een bos bloemen. Dat was voor mij het bewijs dat contact alles kan doorbreken. Je kunt het niet van bovenaf opleggen, maar in de klas gebeurt het, stap voor stap. En ze zijn ook nog eens steengoed in wiskunde!”

In de roze gemeenschap word je soms als een ‘Relnicht’ omschreven, ik vind het een nare constatering dat er zo met elkaar wordt omgegaan. Hoe kijk jij daar naar?

“Ja, dat heb ik gelezen, en ik vond het wel tekenend voor hoe je als activist snel wordt gelabeld. Ik kan daar wel mee leven hoor, maar het is een karikatuur. Natuurlijk heb ik me vaak fel uitgesproken – dat hoorde ook bij de strijd om Pride op de kaart te zetten. Maar het was nooit rel om de rel, het was altijd gedreven door passie en overtuiging. Geen idee wie zoiets opschrijft. Voor mijn leerlingen was het vaak een mengeling van verbazing en nieuwsgierigheid. Sommigen kwamen lacherig binnen met: ‘Meneer, u staat weer in de krant!’ Anderen vroegen zich serieus af waarom iemand zo fel moest zijn. En juist dáár kon ik dan uitleggen dat emancipatie niet vanzelf komt, dat je soms luid moet zijn om gehoord te worden.”

Tegenwoordig blijkt uit onderzoek (*) dat veel jongeren lhbtq+ nog steeds ‘niet normaal’ vinden.

“Ik heb vaak gedacht: de helft van mijn klas moet mij eigenlijk niet. En bij jongens lag dat percentage nog hoger. Dat is raar, om voor zo’n groep te staan en te weten dat ze je identiteit afwijzen, terwijl je gewoon je werk doet. Toch heb ik geleerd om daar niet verbitterd door te worden. Het gaat om investeren in contact, in uitleg, in veilige ruimtes. Want pubers spiegelen wat ze thuis of in hun gemeenschap horen. Pas als ze echte mensen ontmoeten die anders zijn, verandert dat beeld.”

Uit onderzoek blijkt dat homohaat uit meerdere hoeken komt: extreemrechts, maar ook religieus-extremistisch. Toch hoor je dat laatste zelden van progressieve partijen. Het onderzoek (2022,) uit uitgevoerd door de gemeente is zelfs door de progressieve wethouder weg geprobeerd te houden, klaarblijkelijk omdat de uitkomst onwelgevallig is. Hoe kijk jij daar naar?**

Siep: “Dat vond ik vooral erg slecht gecommuniceerd. Als wethouder heb je de verantwoordelijkheid om eerlijk te zijn, ook als de uitkomsten politiek onhandig zijn. Wat er nu gebeurde, gaf de indruk dat er iets verborgen moest worden – en dát tast direct het vertrouwen aan. Je kunt een werkelijkheid niet verstoppen omdat die niet past bij het progressieve plaatje. Het was trouwens geen representatief onderzoek, daarvoor was er te weinig onderzoek gedaan onder te weinig mensen. Maar ik zie dat rapport als een slecht signaal en daar had de wethouder gewoon voor moeten gaan staan. Zeg dan: ‘Dit is een alarmsignaal, we gaan meer onderzoek doen’, in plaats van het weg te moffelen (***). Tegelijk moeten we ook eerlijk zijn: intolerantie komt uit verschillende hoeken. Niet alleen vanuit islamitische jongeren, maar ook vanuit streng-christelijke kringen, orthodoxe joodse gemeenschappen en natuurlijk extreemrechts. Het probleem is breder. Door dat te negeren, maak je het alleen maar erger. En het is extra pijnlijk dat de acceptatie onder jongeren zo hard daalt, van 63 naar 43 procent in twee jaar tijd. Dat is geen incident, dat is een trend. Daar moet de politiek bovenop zitten. Niet wegpoetsen, maar erkennen en aanpakken.”

Hoe zie jij de balans tussen commercie en activisme binnen Pride? Is dat verschoven?

“Ja, maar misschien anders dan mensen denken. Vroeger waren we dolblij dat bedrijven als Heineken, Smirnoff of Transavia ons steunden. Tegenwoordig worden ze vaak weggezet als ‘pinkwashers’. Ik zie hun deelname juist als solidariteit. Ze riskeren ook dat ze klanten verliezen. Het idee dat alles commercie is, vind

ik te makkelijk. Het is eerder een compliment als ze meedoen. En vergeet niet: in die bedrijven werken óók lhbtq-mensen die dit met trots uitdragen. Al die bedrijven hebben een regenboognetwerk op de werkvloer, het gehele jaar dus!”

Foto: Peter Kramer, Ernst Verhoeven, Siep de Haan, burgemeester Femke Halsema en Suzanne van de Laar (voorzitter bestuur stichting Pride Amsterdam)

Je zegt in een van jouw opinieartikelen dat de stad veranderd is, harder is geworden. Wat bedoel je daarmee?

Siep: “Vroeger liepen de groepen meer door elkaar. Je had drag queens, Surinaamse kaartclubs, toeristen, kunstenaars – en dat werkte. Nu zie je dat mensen zich ingraven in bubbels, in hokjes. Dat geldt niet alleen voor conservatieve religieuze groepen, maar ook voor onszelf. Binnen de queer gemeenschap word je tegenwoordig soms keihard afgerekend op een klein foutje. Dat maakt ons kwetsbaarder. En ja, social media hebben dat versterkt.”

Is Amsterdam volgens jou nog steeds de gay of queer hoofdstad van de wereld?

Siep: “Ja en nee. Als je puur naar de Europese ranglijsten kijkt, dan zijn we gezakt. Malta, België – die landen staan inmiddels boven ons (**). Maar ik denk dat je je niet blind moet staren op zo’n lijstje. Voor mij voelt Nederland nog steeds als een ‘queer capital-land’. Hier kunnen we in vrijheid leven, hier kan een jongen van veertien tegen zijn docent zeggen: ‘Dus als ik homo word, kan ik toch een leuk leven hebben?’ Dat zijn de momenten die tellen. Tegelijkertijd: de vanzelfsprekendheid is weg. Ik merk zelf dat ik soms niet meer hand in hand loop in Amsterdam, omdat ik het risico voel. En dat is ernstig. Dus ja, Amsterdam is nog steeds een

plek van vrijheid en creativiteit, maar we moeten harder werken om dat zo te houden. Iedere editie van de Canal Parade voelt voor mij als een World Pride – en dát zegt iets. Maar queer capital zijn is geen titel die je één keer verdient. Het is een opdracht, iedere dag opnieuw.”

Wat is jouw visie dat Amsterdam niet langer als gay of queer capital te boek staat?

“Mensen voelen zich hier doorgaans nog altijd veiliger dan in landen die hoger scoren. Veiligheid is de basisbehoefte. Dat we in Nederland openlijk in een restaurant kunnen zitten, dat jongeren weten dat hun school meedoet aan Pride – dát maakt nog altijd verschil. Iedere editie van de Canal Parade voelt voor mij als een World Pride. Dat gevoel van zichtbaarheid en verbinding, dat is gebleven.”

Wat zou er volgens jou moeten gebeuren om Amsterdam opnieuw een geloofwaardige queer capital te maken?

“Onderwijs, onderwijs, onderwijs. We kunnen het niet overlaten aan toevallige ontmoetingen. Scholen moeten actief werken aan inclusiviteit, en daar ook op afgerekend worden als dat niet gebeurt. Je kunt niet accepteren dat vijftig procent van de jongeren lhbtq+ nog steeds ‘niet normaal’ vindt. Politici en scholen moeten daarin strenger zijn. Alleen zo behouden we geloofwaardigheid. En we hebben dit als emancipatiebeweging samen met de overheid al eerder gedaan, we moeten die hele gang weer gaan maken. Emancipatie, dus ook tolerantie, acceptatie en respect zijn nooit voltooid.”

Als jij één boodschap zou willen meegeven aan de jongere generatie, wat zou dat zijn?

“Laat zien dat het leven vrolijk en mooi kan zijn. Emancipatie is geen strijd die je alleen met wetten wint, maar door te leven, zichtbaar te zijn, verbinding te zoeken. Vier de verschillen, en blijf het samen dragen. Dat is altijd de kern geweest.”

Foto volgende pagina: Canal Pride, 2013

Genoemde onderzoeken:

(*) De opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen, 16-06-2025. Rapport van de Universiteit van Amsterdam (UvA): www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/06/16/uva-literatuurstudie-de-opvattingen-van-jongeren-over-lhbtq-personen

(**) Gemeente Amsterdam over lhbtq-beleid:

www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/diversiteit/lhbtq-beleid/

(***) EWMagazine, 5 januari 2022. Stopte Groot Wassink homohaar-rapport in doofpot?

www.ewmagazine.nl/nederland/achtergrond/2022/01/stopte-groot-wassink-homohaar-rapport-in-doofpot-onvredehoudt-aan-867082/

(****) Amsterdam is gezakt naar de 7de plaats op de ranglijst van lhbtq-vriendelijke steden:

www.ef.nl/blog/language/lgbtqia-vriendelijke-steden/

Henk Krol, pionier regenboogrechten:

“Het opengestelde huwelijk is het beste immateriële exportproduct van Nederland.”

Henk Krol en ik treffen elkaar weer na jaren. Ergens in de jaren 90 bezocht ik als hoofdredacteur van het 'ho/les/bi-jongerenblad' Expresso zijn kantoor in het Brabantse Best. Henk bestierde samen met zijn partner Joop Boonstra de Best Publishing Group met natuurlijk hun bekendste uitgave, de tweewekelijkse papieren Gay Krant. Joop was de stille kracht en Henk was het welbespraakte boegbeeld. Niet vreemd: hij had jaren in het Nederlands parlement als communicatieadviseur gewerkt. Henk kende iedereen en iedereen kende hem. Dat is nog steeds zo. Hij verstaat als geen ander het vak om een breed netwerk in te zetten voor de rechten van lhbtq+'ers, zoals de vele BN'ers die tijdens ons gesprek worden genoemd. Als ik hem in zijn nieuwe woonplaats Zeewolde bezoek ligt er bij zijn pick-up een langspeelplaat van Anneke Grönloh - ook zo iemand die haar nek heeft uitgestoken voor wat destijds 'de homobeweging' heette. Praten met Henk is als bladeren in een roze geschiedenisboek. Het is hoog tijd om die geschiedenis te beschrijven en ervan te leren, nu er nieuwe Anita Bryants zijn opgestaan en onze burgerrechten wederom worden bedreigd. Henk Krol weet er alles van, want laten we niet vergeten: zonder hem hadden wij als mannenparen en vrouwenstellen nooit met elkaar kunnen trouwen.

Dat er zoiets als huwelijksgelijkheid bestaat lijkt vanzelfsprekend. Maar daar is een vijftwintig jaar lange strijd aan vooraf gegaan: gestart met het evenement Miami Nightmare (1977), georganiseerd door stichting Vrije Relatie Rechten (opgericht in 1971). Hoe is dit gegaan?

Henk Krol: “Homoactivist Walter Kamp kreeg een telefoontje vanuit Amerika of Nederland iets kon doen om actie te voeren tegen Anita Bryant, dat was een schoonheidskoningin annex zangeres die vanuit Florida haar zogenaamd christelijke boodschap verkondigde dat homo's zondig waren en uit het openbare leven verbannen moesten worden. Onder het mom van 'Save Our Children', wat een bekend recept van homohaat is (ook weer nu). Walter belde mij en ik heb nog met Anita Bryant gebeld, maar er was geen gesprek mogelijk, ze was overtuigd van haar missie en haar gelijk.”

